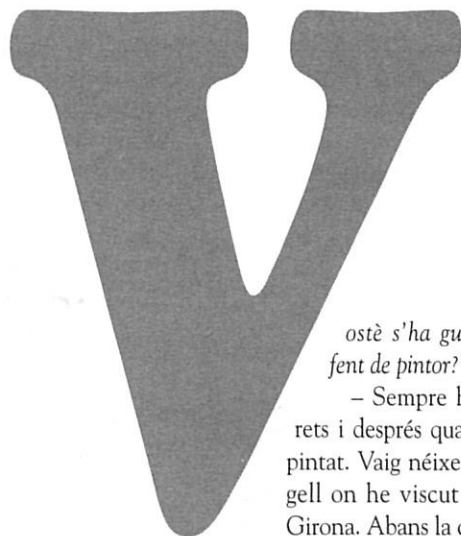

Josep Martinell, el planià de Palafrugell

Text: Xevi Planas

Segurament sobren dits d'una mà a l'hora de comptar els grans amics de Josep Pla que queden vius. El pintor Josep Martinell, de 84 anys, és un d'ells. Un dels pocs que el van tractar de prop durant gairebé 40 anys. Palafrugellenc com l'autor d'*El quadern gris*, ha publicat dos llibres d'aproximació a l'escriptor.

Fotos: Josep Maria Oliveras

ostè s'ha guanyat sempre la vida fent de pintor?

– Sempre he pintat. Primer parets i després quadres. Però sempre he pintat. Vaig néixer a la casa de Palafrugell on he viscut sempre, al carrer de Girona. Abans la casa era una fàbrica de taps. El meu avi havia tingut també una fàbrica de taps a Brussel·les. Hi he estat moltes vegades, a Brussel·les, i hi tinc bons amics. Vaig aprendre una mica el francès i el parlo millor que el castellà. Sóc un home de cultura francesa. El meu pare no va tenir valor per continuar el negoci familiar i es va posar a treballar d'encarregat en una fàbrica. Jo tampoc no vaig voler seguir el negoci familiar dels taps. Vaig començar a treballar als catorze anys, amb un parent

meu que feia de pintor de parets. Només tinc estudis primaris. No m'agradava estar en un despatx. Volia la llibertat.

– *No s'ha penedit mai de no haver continuat estudiant?*

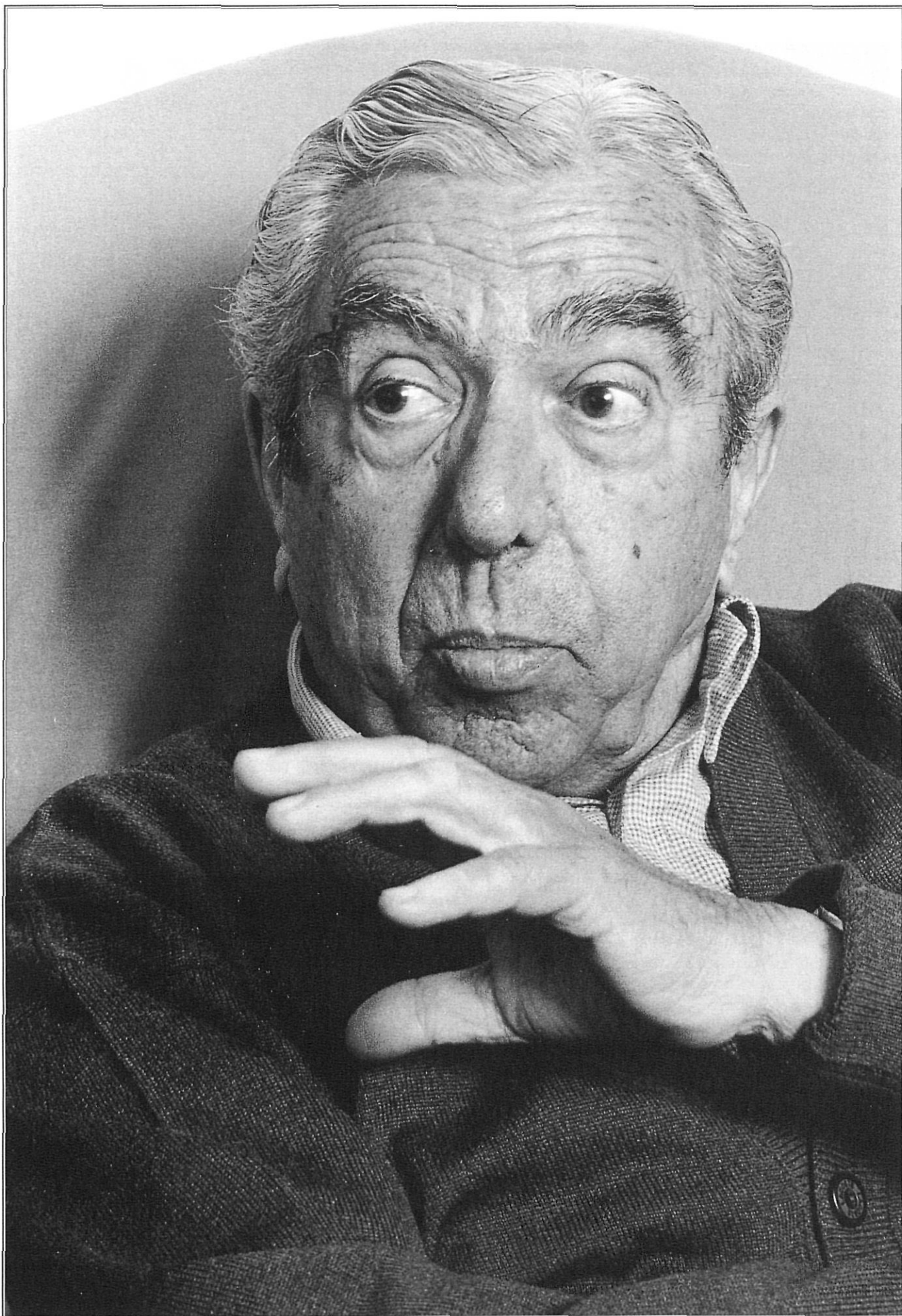
– No. A l'escola era el primer en tot, menys en aritmètica, però jo no volia estudiar. Sóc un ocell de bosc, encara que estigui tancat a casa moltes hores. Estic content d'haver-me pogut guanyar la vida com a pintor.

– *Enyora el Palafrugell de la seva joventut?*

– Aquell Palafrugell ja no existeix. Tot es precipitarà encara molt més. No sé cap on anirem, però no veig pas que anem gaire bé. A Palafrugell i a tot arreu, per desgràcia, el concepte de la vida que es té ara és molt diferent del d'abans. Abans no hi havia cotxes i jugàvem a pilota al mig del carrer mentre passaven les carretes. Ara això és impossible. Ara tot és molt mediocre.

– *Com el va afectar la guerra del 36?*

– Vaig anar al front i em van fer presoner. M'estimo més no parlar-ne, no té cap importància. Quan va acabar la guerra, en Clarà em va demanar que col·laborés a la seva publicació i vaig començar a escriure articles per a *El Pirineu*. En aque-

Josep Martinell i Bruguera va néixer el 14 d'octubre de 1912 a Palafrugell, en una família de tapers. Als 14 anys va començar a treballar de pintor de parets amb un familiar seu. Al cap d'un temps, es va poder guanyar la vida com a dibuixant, decorador, cartellista i pintor de quadres.

Escriptor de vocació, ha col·laborat en diverses publicacions periòdiques, entre les quals destaca *Destino*. Va conèixer Josep Pla el 1947, quan va confeccionar les il·lustracions del llibre de bibliòfil *Peix fregit*, amb textos de l'autor d'*El quadern gris*, amb el qual va mantenir una forta amistat fins al moment de la seva mort.

Josep Martinell és el palafrugellenc que ha escrit més sobre Pla i una de les persones que més bé el van conèixer entre les que s'han ocupat de la seva obra.

És autor de dos llibres: *Josep Pla, vist de prop* (Pòrtic, 1972) i *Josep Pla, vist per un palafrugellenc* (Destino, 1996).

lla època anava sovint a París, d'on rebia encàrrecs professionals. Quan el pintor Antoni Clavé se'n va anar a viure a París, vaig ocupar la seva plaça al taller de pintura de Barcelona per al qual treballava. També em donaven feina per pintar rètols o mobles per a antiquaris.

– *Què li agradava més: pintar mobles o quadres?*

– Jo he pintat de tot. Vaig començar fent de pintor de parets i al cap d'un temps vaig poder dedicar-me a pintar de manera més artística. Sempre he acceptat només els encàrrecs que m'han agradat. Pintar quadres és més còmode, però pintar mobles és més divertit.

– *Com recorda el moment en què va conèixer Josep Pla?*

– Des de petit, jo veia sovint en Pla pel carrer. Però no l'havia tractat mai. El vaig conèixer el 1947. A través d'un editor de Palafrugell, va sortir la idea de fer un llibre de bibliòfil, *Peix fregit*. En Pla en va escriure el text i jo en vaig fer les il·lustracions. Era un llibre autàrquic. Menys el paper, tot era de Palafrugell. D'aquesta manera, vam fer una amistat que va quedar fins que ell va morir. Era una amistat del poble, molt diferent del que la gent es pugui pensar. Érem com dos amics de poble, res de l'altre món. Passava a veure'm per casa i em preguntava si m'anava bé anar a sopar amb ell.

– *Tenia molts amics, Pla?*

– Amics amics, en tenia molt pocs. Tenia molts coneguts i saludats, perquè coneixia tothom. D'amics, però, ben

“

Pla tenia confiança en molt poques persones. A mi me'n tenia perquè la nostra relació era la de dos amics de poble.

”

pocs. Potser mitja dotzena... Tenia confiança en molt poques persones. A mi me'n tenia perquè la nostra relació era la de dos amics de poble que compartien uns mateixos interessos».

– *Es tractaven de vostè o de tu?*

– De vostè. Ell tractava de vostè a tothom, menys la gent gran, a qui tractava de vós. Només tractava de tu a mitja dotzena de persones.

– *Fins a quin punt Palafrugell va marcar l'obra de Pla?*

– Palafrugell era el seu origen, el seu punt de referència. Ell deia que a partir del localisme es tornava universal. És veritat: tots els grans escriptors han fet el mateix.

– *No l'engavanyava la vida de Palafrugell?*

- No. Hi va trobar una clima intel·lectual bastant bo, sobretot amb els bohemis del Centre Fraternal, almenys en la seva joventut.

- De vell, se sentia ofegat a Palafrugell?

- De vell sempre estava empenyat, perquè no acceptava la vellesa. Considerava que la vellesa no havia d'arribar mai. No vivia content, quan era vell. Tenia cataractes i no volia que fos dit, que en tenia.

- El Pla més lúcid és el de l'època en què vostè el va conèixer?

- Sí. El Pla del final dels 40 i el començament dels 50. És un Pla irreplicable. Aquest país no donarà mai un Pla com el d'aquells anys.

- De què parlaven en les seves converses?

- De tot. Jo sabia que era un gran escriptor, però el tractava com a un amic de poble. Parlàvem de literatura, d'art, de xafarderies de Palafrugell... Era una amistat corrent, com la que mantinc amb altres veïns del poble. No la vivia com una amistat amb un geni.

- Pla era més reflexiu que emotiu?

- Era molt emotiu. Però també era molt reflexiu. Quan escrivia, feia veure que tenia un caràcter molt espontani. En realitat, però, tota la seva obra és d'una ambigüitat calculada.

- Palafrugell ha valorat prou Pla?

- A Palafrugell, en Pla sempre ha tingut un cert prestigi. Això, però, no vol pas dir que no hi tingués enemics. Són coses de poble. Quan un sobresurt, sempre rep garrotades. També els passa el mateix als futbolistes. A tot arreu deu ser igual.

- Quina mena de relació tenia amb la gent de Palafrugell?

- Hi tenia una relació normalíssima: saludava tothom, anava a cal transportista a enviar els articles, anava a fer una mica d'aperitiu al Sport Bar, que ara ja no existeix i era en un edifici que s'ha convertit en un banc... Sovint agafava la maleta i se n'anava a viatjar, pagat per *Destino*. Després tornava empenyat i només volia estar-se a casa. On se sentia realment a gust era al mas.

- Creu que la Fundació Josep Pla ha actuat com l'escriptor esperava que actués?

- Jo penso que amb la fundació hem quedat molt bé. Potser ell trobaria que s'ha fet massa i tot.

- Què n'esperava ell?

- Una certa garantia de continuïtat de la supervivència de la seva obra. Tenia por

“

Amb en Pla sempre ens tractàvem de vostè. Ell només tractava de tu a mitja dotzena de persones.

”

que al cap de tres anys de la seva mort potser ja ningú no el llegís. Sempre deia que tot puja i baixa, que la vida és ondulant, com recordava Montaigne. Ell sempre pensava que hi havia hagut molts bons escriptors dels quals no es parlava mai... Amb la fundació farem que es parli de la seva obra.

- Sembla que la Generalitat pretén aprofitar l'Any Pla per reconèixer finalment la importància de la seva obra...

- No és pas que hi col·labori gaire, en l'Any Pla, la Generalitat. El just i prou. En Pla continua essent incòmode per a segons qui...

- Malgrat tot, la conjuntura actual és més favorable a la potenciació de l'escriptor des de la fundació que la d'altres èpoques?

- L'alcalde d'ara de Palafrugell s'hi ha interessat molt. Els altres no s'hi havien interessat gaire. Dedicava molts esforços a la fundació, encara que sigui deixant de banda altres coses del poble, perquè els alcaldes són així: es llancen a un projecte i en deixen altres en l'oblit. L'important, però, és que l'alcalde, en Frederic Suñer, tira endavant la fundació. El seu pare havia anat a escola amb en Pla i per això ell el coneixia. Eren amics. De vegades anàvem a sopar junts, amb en Suñer i en Pla. En Suñer, que és farmacèutic d'ofici, li feia les anàlisis en Pla en els últims anys de la seva vida.

- De jove, Pla volia ser metge...

- Però la medicina no era feta per a ell. De molt petit ja escrivia i el seu ofici havia de ser el d'escriptor per força.

- Recorda haver-lo vist prenent notes d'alguna conversa per a un article o per a algun apunt d'un llibre?

- Mai no prenia notes de res. Tenia una memòria fabulosa. Si aprofitava una conversa per a un article, ho feia de memòria.

- Quan vostè va publicar el llibre Josep Pla, vist de prop, el 1972, quina impressió li va fer a Pla?

- Primer vaig escriure uns articles sobre ell per a una revista de Palafrugell i després els vaig adaptar per al llibre. Li vaig deixar llegir l'original i li va agradar. Em va dir que li semblava una mica curt, però que no hi feia res, perquè més endavant ja podria escriure un altre llibre sobre ell. Com que em semblava que li devia un altre llibre, he volgut publicar ara *Josep Pla, vist per un palafrugellenc*. Em penso que li hauria agradat. Si hagués estat viu, li hauria deixat llegir.

– Ha pensat a escriure un tercer llibre sobre Pla?

– Si m'hi poso, tinc facilitat per escriure. De l'últim llibre, almenys he escrit quaranta dedicatòries i totes ben diferents... Encara em queden coses a dir sobre en Pla. Quan ell estava malalt, jo escrivia cada vespre un diari en el qual anotava les sensacions que em provocaven les visites que li feia. També tinc molt material sobre Palafrugell. Potser podria fer una mena de memòries en les quals podria intercalar aquest diari parlant d'en Pla...

– Queden molts misteris per descobrir sobre Pla?

– De tothom queden misteris per descobrir. La vida secreta de la gent no la sap ningú. Tothom té misteris, èxits i fracassos que no es diuen. En Pla era un

tafaner absolut, però jo he evitat d'incloure tafaneries sobre ell en el meu últim llibre. Havia pensat incloure-hi algunes anècdotes, però hauria donat una imatge d'un Pla frívol, com la que donen alguns llibres sobre ell que s'han publicat i que sembla que el vulguin posar a prova. Hauria semblat que en Pla perdia valor, perquè hauria quedat reduït a un personatge massa anecdòtic.

– Pensa que Pla és poc o mal conegut?

– Se l'ha llegit poc o malament, amb massa prejudicis. No se l'ha entès. El fet de passar a escriure en diaris de dreta va ser fatal per a ell, com ho va ser el fet d'anar amb en Franco per salvar la pell. Això ha contribuït al fet que no se l'hagi entès bé. Ell va escriure per a diaris de totes les ideologies i sempre va ser crític. Però no s'ha inter-

“

Alguns dels estudis sobre Pla que s'han editat són com un rajol universitari que si et cau al peu segur que et farà mal.

”

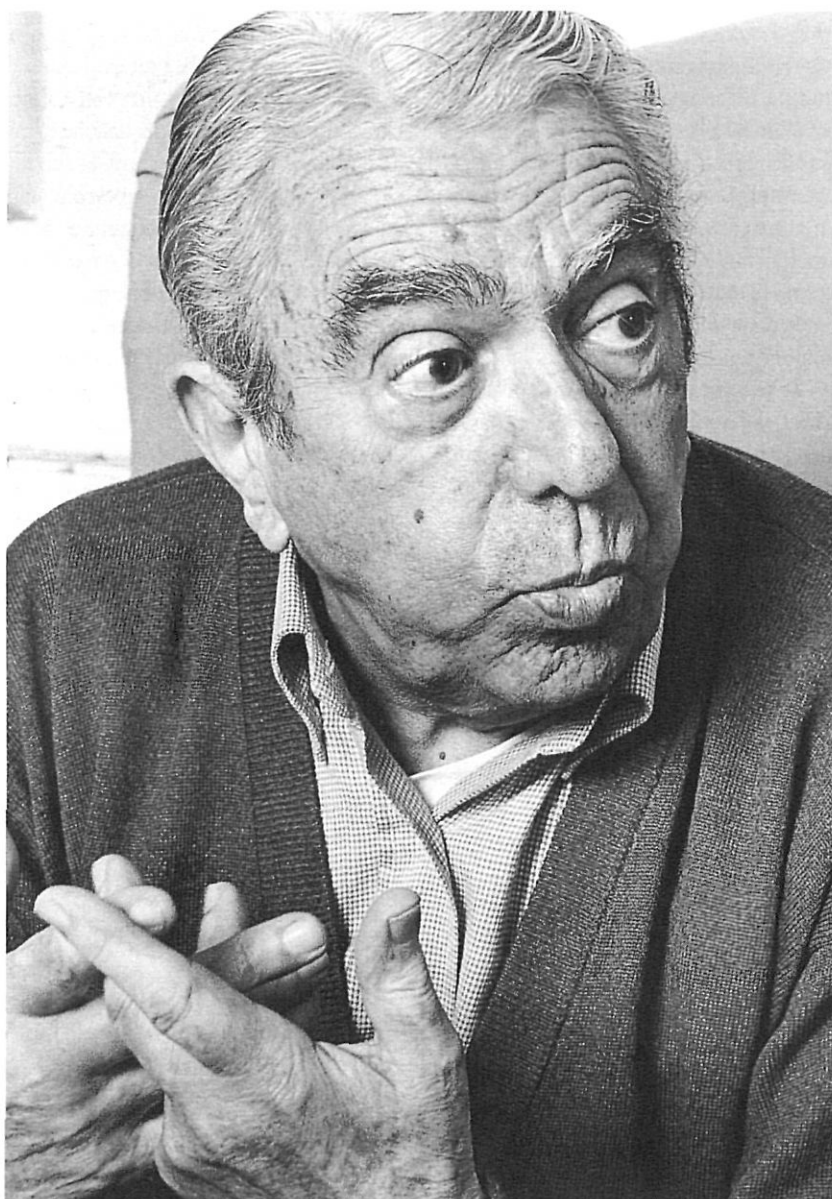
pretat bé la seva obra. L'Albert Boadella, que és amic meu, no l'havia valorat prou, perquè no l'havia llegit atentament, per exemple. Ara se l'ha llegit de debò i m'ha comentat que li ha agradat molt. Li vaig dir que havia de fer una obra sobre Pla, i no ho veia gens clar. Va dir que s'ho pensaria i ara s'ha decidit a preparar-la. La idea va sortir de mi.

– Quina opinió li mereixen els estudis que s'han publicat sobre Pla?

– S'han publicat quaranta biografies de Stendhal i encara no s'ha pogut donar una visió global d'aquest escriptor, tot i que últimament ha sortit un llibre sobre ell molt complet. Per donar a conèixer bé en Pla caldrien tres o quatre biografies com cal. La meua no ho és, és una aportació a la seva biografia feta per un palafrugellenc com ell. Encara deu haver de néixer la persona que pugui estudiar bé en Pla. Alguns dels estudis sobre ell que s'han editat són il·legibles. Són com un rajol universitari que si et cau al peu segur que et farà mal. Queden moltes coses de Pla per explorar. Si aquests *universitaris* no fossin tan mediocres... Ara tots van a fer l'article o l'assaig i... a cobrar-lo. Falta un estudi profund sobre en Pla. Però és que aquí ningú no es dedica a estudiar res. Potser s'ha estudiat una mica en Verdager, i encara gràcies.

– Hi ha algun aspecte especialment important de Pla que hagi passat inadvertit pels seus estudiosos, segons vostè?

– Ningú no ha parlat de la influència que va tenir en Pla la lectura de Keynes. Llegint Keynes a revistes estrange-

res als anys 50, en Pla es va tornar socialdemòcrata. Ell va escriure molt sobre Keynes i ningú no s'hi ha fixat. M'agradaria fer-ne un article explicant-ho. En Pla sempre va ser un conservador, com el seu pare, encara que el seu pare va presidir la delegació de Palafrugell d'un partit republicà.

– Però Pla no era republicà...

– En Pla era partidari de la monarquia. Però d'una monarquia seriosa. No com la d'Alfons XIII, que no li agradava gens. De tota manera, depèn del rei que hi hagués hagut potser s'hauria tornat republicà.

– Hi ha més testimonis gràfics de la visita que li van fer Joan Carles i Sofia que de les de Pujol...

– Ells van tenir interès a parlar-hi i ell els va dedicar l'*Obra completa*. En Pujol, en canvi, no parla mai de cap escriptor. Va a la seva..., fa el pujolisme. Només parla d'en Porcel, perquè l'ha de comprar si no vol que parli malament d'ell... Una vegada en Pujol va anar a veure en Pla a la clínica. I en Pla el va rebre amb molta ironia. "Sap que el veig molt bé, Pujol? Vol dir que no ha crescut i tot?", li va dir».

– Quins llibres de Pla l'interessen més?

– M'he llegit tota l'*Obra completa* i fins i tot els pocs textos seus que no hi

va incloure, com la seva història de la República, que no és gaire bona, perquè té un to excessivament venjatiu. Puc dir que m'interessen gairebé tots. Sobretot els primers. Les seves cròniques parlamentàries també són molt bones, perquè intueixen la guerra civil. Alguns dels seus llibres els he llegit dues o tres vegades. Cap al final de la seva vida, però, en va escriure alguns que són molt repetitius. De tota manera, me'ls he llegit tots. No tinc televisor i em passo moltes hores llegint.

– Com valora la vinculació de Josep Vergés amb Pla com a editor dels seus textos?

– Si no hagués estat per en Vergés, l'*Obra completa* d'en Pla no s'hauria publicat mai. Haurien sortit llibres d'en Pla de manera dispersa: l'un per aquí, l'altre per allà. Però Vergés va collar l'*Obra completa*. Contràriament al que s'ha dit, no és veritat que en Vergés explotés en Pla. L'origen de la fortuna d'en Vergés és en Pla, que li va fer guanyar molts i molts diners, però això no vol dir que l'explotés. En Pla sempre es va fer el preu dels seus llibres i estava content dels tractes que tenia amb en Vergés. I va guanyar molt, perquè quan va morir va deixar molts diners. En Pla tenia un caràcter de formiga i era avar, però no era pesseter. Sabia que l'ofici d'escriure

donava molt poc i estava content que en Vergés li garantís els diners per anar vivint, perquè era contrari a la inflació i no hauria acceptat que li hagués pagat unes quantitats desorbitades. Li feia il·lusió que li anés publicant l'*Obra completa* i estava content dels resultats, perquè anava sortint com ell volia.

– En el seu últim llibre, vostè parla d'alguns amors d'en Pla, però fa l'efecte que es queda al tinter moltes més coses sobre el tema que no gosa explicar...

– Se'n podria parlar molt, dels amors d'en Pla. Algú m'ha retret que al llibre no parli de tal o tal altra. Home! Si n'hi ha algunes que encara són vives... Si n'hi ha una que encara ven a plaça... S'armaria un escàndol, si en parlés. Em vindria a buscar el seu home. Pobre Pla! No li sortia mai bé, l'amor, com li passava a Stendhal. Que quedi clar, però, que no era misogin. Sempre en tenia una o altra. De l'Adi, no me'n va voler parlar mai. Sempre fugia d'estudi, si sortia l'Adi a la conversa. De l'Aurora, en canvi, en dona algunes pistes, perquè als llibres hi ha una «A», de tant en tant que es refereix a ella. Però de l'Adi, res de res. Devia voler girar full i oblidar-la completament...

Xevi Planas